

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationum// Roberti Bel-//larmini Politiani,// Societatis
lesv// De Controversiis// Christianae Fidei, Adver-//sus
huius temporis Haereticos,// Tomus ...**

De Sacramento Evcharistiæ - Sex Libris Explicata

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1589]

VD16 B 1603

X. De vino temperando aqua in sacro calice.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54113](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54113)

ma responsionis est: dies Pentecostes numerandos esse à primo die prophano post festum primæ diei azymorum: & idèd si secundus dies azymorum sit prophanus, ut plerumque accidit, ab eo numerari debere dies Pentecostes. Si autem fortè sit dies festus, ut si occurrat in Sabbatho dies secundus azymorum, tunc à tertio die azymorum numerandos esse dies Pentecostes. Quia igitur eo anno, quo Dominus mortuus est, secundus dies azymorum fuit Sabbathum, propterea illo anno à tertio die azymorum, qui fuit de Dominico, qui apud Iudæos prophanus est, numerari cœperunt dies Pentecostes; & inde factum est, ut in diem Dominicum incideret illo anno Pentecostes.

Atque hæc de tota ista disputatione dicta sint, in qua negare non possum, quin multum me iuuerit egregium opus Doctoris Marcelli Francolini de horis canonicis, in quo fusillimè quæstionem istam pertractat, cap. 51. & sequentibus. Illud autem omninò miratus sum, quemadmodum in eandem solutionem inciderimus, circa difficultatem de tempore Pentecostes; nam neque ego librum eius videram, cum scriberem de Festis in tertio libro de Ecclesiâ triumphante, neque ipse scripta mea viderat, cum librum suum conscriberet, ut idem mihi postea confirmavit.

CAPVT DECIMVM.

De vino temperando aqua in sacro calice.

LTERA controuersia de materia Eucharistiæ est de mistione vini, & aquæ. Ac **PRIMVM** referendæ erunt sententiæ aliorum, seu potius errores. **DEINDE** confirmanda veritas. Ac **DEINDE** confutanda argumenta, & mendacia aduersariorum.

Quod ad **PRIMVM** attinet, non defuerunt olim, qui prætextu sobrietatis solam aquam in calice offerendam dicerent: ut Ebionitæ apud Epiphanium, hæresi 30. & Tatiani apud eundem, hæresi 46. Aquarij apud Augustinum libro de hæresib. cap. 64. **SEDE** ea opinio continuò à Patribus explosa fuit, quod satis constaret, Dominum non aquam solam, sed vinum etiam in sacro calice ponendum esse docuisse.

F ff 3   cuiusc.

cuisse. Vide Cyprianum libro secundo, epistola tertia, ab Cæcilio, & Chrystostomum homil. 83. in Matthæum, qui ex instituto disputant contra eam sententiam.

Vbi etiam non est omissa impudentissima calumnia Magdeburgensium, qui Centur. 3. cap. 6. & 7. affirmant errorem istum de sola aqua in calice offerenda, ab Episcopis Romanis excogitatum esse, & à Cypriano refutatum in epistola ad Cornelium Romanum Pontificem: quod quidem sine ullo fundamento ex sola mentiendi libidine Centuriatores affirmant. Nam epistola Cypriani non est ad Cornelium, ut ipsi mentiuntur, sed ad Cæciliam, nec in ea vlla mentio fit Episcoporum Romanorum.

Non defuerunt rursus, qui solum vinum offerendum censerent, ij fuerunt Armeni, ut Patres Trullani Concilij affirmant, can. 32. Causam autem, cur Armeni in eam sententiam descenderint, refert Nicephorus libro decimo octavo, histor. cap. 53. vbi scribit Armenos non miscere aquam vino in sacrificio, ne significare videantur unionem duarum naturarum in Christo, quam ipsi non credunt. Eiusdem erroris accusantur Græci à Guidone Carmelita in catalogo hæreticorum, & ab Innocentio III. libro quarto, de officio Missæ, cap. 32. *SED* contrarium tamen colligimus ex ipsorum scriptis, tum veterum, tum recentiorum, ut infra ostendemus. Quare credibile est, Innocentium, & fortasse etiam Guidonem per Græcos intellexisse quosuis Orientales, non autem eos, qui propriè Græci dicuntur.

Lutherani, & Calvinistæ Armenos imitantur: nam ab eaque aqua vino utuntur. Lutherus in primo scripto contra Regem Angliæ, anno M. D. XXII. edito, fatuos & stolidos vocat eos, qui peccatum esse putant sine aqua celebrare; & ibidem sic addit: *Meo sensu melius, & tutius foret, aquam non miscere vino, cum sit merum signum humanum, & sinistram, immò pessimam habeat significationem.* Et in formula Missæ, seu communionis pro Ecclesia VVittembergensi anno M. D. XXIII. edita: *Nondum constitutus, inquit, mecum, miscendane esset aqua vino, quamquam huc inclino, et merum vinum pareretur absque aqua mixtura.* Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 7. & can. 9. docet rem esse omnino indifferentem, aquæ mixtionem in calice; & multis con-

natur ostendere non esse certum, quid Dominus fecerit: id est, an vino aquam admiscuerit; & præterea non esse id necessarium, nec posse præcipi ab Ecclesia: & tandem addit, Ecclesias Lutheranorum reipsa, & factis ostendere voluisse hanc libertatem. Tilmannus Heshusius in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. tres errores Pontificiis adscribit. **VNUM**, quòd dicant aquam miscendam vino in calice. **ALTERVM**, quòd doceant sine peccato mortali non posse omitti aquam. **TERTIVM**, quòd velint Apostolicam esse traditionem, misceri debere aquam vino.

Caluinistæ longius progrediuntur. Nam Petrus Richerus Calvinista (referente Nicolao Villagagnonio lib. 1. contra articulos quosdam Calvinianos, cap. 73.) affirmat esse hæreticos, blasphemos, sacrilegos, falsarios, qui vino Cœnæ aquam admiscunt; quod ad puritatem Evangelij adiciant sua commenta: & à Caluino se hæc omnia didicisse fatetur. Quare non est mirum, si Caluinus, nec in Institutione, nec in Catechismo, nec in formula Sacramentorum ministrandorum illam aquæ mentionem facit in mysterio Cœnæ Domini.

Porro Ecclesia Catholica semper credidit ita necessarium esse aqua vinum misceri in calice, ut non possit id sine gravi peccato omitti. Vtrum autem sine aqua Sacramentum consistere possit, non est aded certum; communis tamen opinio in partem affirmatiuam propendet. Quare falsò Kemnitijs Catholicis in commune tribuit, quod asserant, aquam in Eucharistia esse de necessitate Sacramenti, cum paucissimi id affirmant. Probatur Ecclesiæ sententia. **PRIMUM** ex facto Christi. Dominus vinum aqua mixtum consecrauit; igitur & nos ita facere debemus.

Antecedens huius argumenti Kemnitijs fatetur esse probabile, sed non certum, & ided incertam conclusionem ex eo colligi contendit. Deinde etiam si certum esset antecedens, infirmam esse vult consequentiam. Nam Dominus si aquam admiscuit, id fecit pro more illius regionis; in Oriente enim vinum est fortius, quàm in his partibus, & ided ordinariè solet in illis locis aqua temperari. At si in hac regione nostra, vel in partibus frigidioribus Dominus fuisset, cum Sacramentū instituit, pro more patriæ aquam non miscuisset.

Ceterum multum in utroque errat Kemnitius. Antecedens enim illud non minus certum est, quam quod Dominus vinum consecrauerit, non siceram, aut aquam solam: quod sanè nemo negat esse certissimum. Nam ex Euangelio, & ex Paulo expressè non habetur, nisi calicem sanguinis Apostolis propinatum, vini nulla mentio est, cum agitur de calice Eucharistico. Legantur omnia loca Matthæi 26. Marci 14. Lucæ 22. Ioan. 6. 1. ad Corinthios 10. & 11. non inuenietur mentio vini, nisi in illis verbis: *Amen dico vobis, non bibam de hoc genere vini, donec illud bibam nouum in regno Dei*; quæ habentur in tribus locis citatis Euangeliorum. Sed ea verba, vt libro primo, capite vndecimo, fusè docuimus, non pertinent ad calicem Eucharistiæ, sed ad calicem qui datus fuit post agni Paschalis manducationem, vt ex Luca manifestè colligitur. Neque obstat, quod aliqui Patres ea verba de calice Eucharistiæ exposuerint: nam alij, qui magis ex professione tradârunt, contrarium docuerunt, vt tunc ostendimus; non possumus autem ex Patrum sententiis aliquid certi colligere, quando inter se non conueniunt. Atque id potissimum locum habet in sententia Kemnitij, qui (vt supra vidimus in controuersia de transubstantiatione) non vult argumenta efficacia posse duci à Scripturis, quæ variis modis exponuntur. Quid ergo in calice fuerit ante consecrationem, an vinum purum, an vinum aqua mistum, an siceram, an aqua sola, ex sola Scriptura expressè non habetur, sed necessariò recurrendum est ad traditionem eorum, qui ab Apostolis, & eorum discipulis hæc mysteria didicerunt. Traditio autem habet, fuisse vinum aqua mistum; ergo ita certò credendum est, aut nihil certi de materia calicis habemus.

Sanctus IACOBVS in sua Liturgia (cuius Liturgiæ mentionem facit Concilium Trullanum, canone 32. ante annos nongentos) ita habet: *Similiter postquam cenauit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua, & vino, & benedicens dedit, &c.* Sanctus CLEMENS lib. 8. constit. Apostol. cap. 17. refert Dominum in cœna vinum aqua miscuisse, antequam illud consecraret. S. IRENAEVS lib. 4. cap. 57. *Dominus, inquit, temperamentū calicis sui sanguinem confirmauit.* S. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Admonitos, inquit, nos scias, si mcaluce Domini offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat*

fiat à nobis, quàm quod pro nobis prior fecit, *Et calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.* Sanctus BASILIUS in sua Liturgia dicit Christum acceptum calicem miscuisse, & postea dixisse: *Hic est calix, &c.* THEODORETUS Dialogo I. ait Christum suum sanguinem fecisse id, quod in calice commistum erat. EUSEBIUS Emisenus in serm. 5. de Paschate, qui est de corpore Domini, dicit Christum ipsum exemplo suo nos docuisse, ut calicem ex vino aqua misto consecraremus. Denique concilium III. CARTHAGINENSE, can. 24. (in quo etiam Augustinus interfuit) sic ait: *Ut in Sacramento corporis, & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis, & vinum aqua mistum.* Hæc testimonia certum argumentum faciunt, tum quia grauissimorum, & antiquissimorum auctorum sunt, tum quia nullus Patrû contrarium scripsit.

Quod autem Kemnitijs ait de consuetudine Orientalium, non multum facit ad rem. Nam si illa esset potissima causa, cur Dominus calicem miscuisset, certè Patres variorum locorum nunquam tanto consensu, & absolute dixissent, miscendam vino aquam in calice.

Habemus autem testimonia Patrum omnium regionum. Ac primùm ex Syria habemus testimonia citata sancti Iacobi, & Theodoreti: vterque enim in Syria Episcopus fuit. Et præterea ex recentioribus idem docet Samona Episcopus Gazæ, in disputatione cum Achmet Saraceno, quæ exstat in 4. tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum.

Ex Italia habemus Iustinum Martyrem: is enim Romæ scripsit Apologias suas, & de Romanæ Ecclesiæ consuetudine loquitur in secunda Apologia prope finem, cum dicit offerri poculum vino, & aqua temperatum. Habemus item Alexandrum I. in epistola prima, ubi omninò iubet, ut nec vinum solum, nec sola aqua, sed vtrumque simul offeratur. Habemus quoque Iulium I. apud Gratianum de consecratione distinctione secunda. Habemus præterea Ambrosium, qui in ea parte Italiæ scripsit, ubi certè vina non sunt aded fortia, & tamen libro quarto de Sacramentis cap. 4. & libro quinto cap. 1. vinum, & aquam in calice ponenda esse affirmat.

Ex Africa habemus loca citata S. Cypriani, & Concilij Carthagenensis: & potest addi testimon. Augustini tract. 120. in Ioannem.

Ex Gallia habemus sanctum IRENÆVM Episcopum Lugdunensem, qui libro quinto, capite primo: *Quando, inquit, mistus calix & fractus panis percipit Verbum Dei, sit Eucharistia sanguinis, & corporis Domini.* Eusebius quoque Emisenus, cuius locum antè citauimus, in Gallia scriptus fuit enim is auctor, vt aliàs diximus, Abbas Monasterij Linnensis. Adde etiam Bernardum epist. 69.

Ex Hispania habemus S. Isidorum lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. vbi satis copiosè de hac agit.

Ex Lusitania habemus Concilium Bracarense III. can. 1. vbi idem habetur.

Ex Anglia habemus Bedam in comment. cap. 14. Marci, in illa verba: *Hic est calix sanguinis mei.* Item Anselmum Episcopum Cantuariensem in cap. 26. Matthæi, vbi ipsa Bedæ verba transcripsit.

Ex Germania habemus Amalarium Treuiremsem libro tertio, de officiis Ecclesiasticis, capite decimo nono, Rabanum libro primo, de Institutione Clericorum, cap. 11. Item TRIBVRIENSE Concilium ante annos DCC. in media Germania celebratum, nimirum propè Moguntiam, canone 19. asserit à Papa Alexandro I. traditum, quod & ipsi Patribus suis, id est, ab Apostolis acceperat, vt in calice vinum aqua misceretur, & postea Concilium ita subiungit: *Cuius rei veritatem in hac sancta Synodo constitemur, credimus, & confirmamus, ne illis sine commissione vini, & aqua mysteria sacra perficiat.*

Denique ex Græcia habemus præter Basilium supra citatum testimonium Gregorij Nysseni in sermone Catechetico, cap. 37. Ioannis Chrystostomi in sua Liturgia. Item Procli Episcopi Constantinopolitani, qui paulò iunior Chrystostomo fuit, in tractatu de traditione diuinæ Liturgiæ. Item Synodi Trullanæ, can. 32. & in capitulis Græcorum Synodorum à Martino Bracarense collectis, cap. 55. & præterea sancti Ioan. Damasceni libro quarto de fide cap. 14. Theophylacti in cap. 19. Ioannis, vbi reprehendit Armenos hunc morem non seruantes: & sancti Germani Episcopi Constantinopolitani in theoria rerum Ecclesiasticarum. Floruit autem S. Germanus eodem tempore, quo Damascenus, circa annum Domini DCC. Præterea extant testimonia etiam recentiorum Græcorum, vt Nicolai Methonensis Episcopi in libro siue oratione de Eucharistia, Nicolai

Nicolai Cabasila, in libro de sacrificio altaris, cap. 8. Marci Ephesij in lib. de verbis consecrationis, Nicephori lib. 18. hist. cap. 53. Ex quibus testimoniis apparet, falsò imponi Græcis hunc errorem, quod solo vino utantur in sacrificio altaris.

ADDE, quòd Concilium Florentinum, in quo Græci, & Latini aderant, in instructione Armenorum, iubet Armenis, ut deinceps in calice vinum aqua temperent, quoniam omnes aliæ Ecclesiæ Latinorum, & Græcorum ita semper fecerunt.

DENIQUE refelli potest Kemnitij vanitas ex rationibus, quas Patres reddunt huius mixtionis vini, & aquæ: nullus enim somniauit unquam, nedum protulit, causam illam, quòd in Oriente vina sint fortia. Rationes igitur, quas Patres adferunt, sex sunt. PRIMA & potissima, quia Dominus ita fecit. Hanc reddunt plurimi Patres, & Concilia recentiora. Florentinum & Tridentinum.

SECUNDA ratio est, quia de latere Domini exiit sanguis, & aqua, Ioannis decimo nono. Nos enim in calice representamus Christi sanguinem, ut effusum, sicut in pane consecrato representamus Christi corpus, ut mortuum. Quare CHRYSOSTOMVS homilia vicesima quarta, in priorum ad Corinthios: *Quid est, inquit, in calice? quod ex latere fluxit.* Et AVGVSTINVS libro tertio de Trinitate, capite undecimo dicit, de latere Domini percussio, illum fluxisse liquorem, qui est in calice. Quibus verbis significatur in calice esse verum Domini sanguinem, quoad substantiam, & esse eo modo, quo ex latere fluxit, id est, effusum, quoad representationem. Quia igitur in calice representamus id, quod ex latere fluxit; & quod ex latere fluxit, fuit sanguis, & aqua; ideo non solo vino, sed etiam aqua rem illam representamus. Atque hanc rationem attingunt Alexander Papa, Ambrosius, Chrysostomus, Eusebius, Germanus, Rabanus, & alij.

TERTIA ratio est, quia in mysterio Eucharistiæ significatur unio Christi cum Ecclesia: id autem aptissime fit, cum admiscetur aqua vino. Vinum enim Christum, aquæ populos significant: ut etiam idem significatur ex admistione farinæ cum aqua in pane conficiendo. Hanc rationem habent Cyprianus, Iulius Papa, Eusebius, Isidorus, Rabanus, & Concilia Bracarense, & Triburiense citata, Quare et ratio,

ratio, licet à Lutheranis rideatur, magnos auctores, & plurimos habet.

QUARTA ratio est, quia calix Eucharistiæ non solum figuratus fuit in Testamento veteri per vinum, quo utebatur Hebræi in variis sacrificiis, & in vino, quod cum pane protulit Melchisedech Genes. 14. sed etiam in aqua, que fluxit ex petra, ut B. Paulus docet 1. Corinth. 10. Atq; hæc rationem attingunt Ambrosius & Eusebius locis notatis.

QUINTA ratio est, quia Eucharistia est cibus, ac potus spiritualis, & proinde dari debuit sub specie cibi, & potus corporalis. Porro corporalis potus maximè conuenient naturæ humanæ est vinum aqua admistum, ut docet Gregorius Nyssenus in oratione Catechetica apud Euthymium, tit. 21. Panopliæ: & ante eum Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogici, cap. 2.

SEXTA ratio esse potest, quam ponit Nicephorus lib. 18. cap. 53. ad significandam duarum naturarum in Christo coniunctionem.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta Aduersariorum.

SVPEREST nunc, ut ad nugas Lutheri, & Kemnitij respondeamus. PRIMA obiectio Lutheri, & Kemnitij loco citato est huiusmodi: *Vinum cum aqua permistio pessimam habet significationem. nam Isa. 1. dicitur, Vinum tuum mistum est aqua: quod significat teste Hieronymo in eum locum, Scriptura, & Verba Dei sinceritatem corruptam fuisse à Pharisæis per admistionem humanarum traditionum.*

RESPONDEO; In Scripturis vna, & eadem res alio, & alio modo considerata, nunc bonam, nunc malam habet significationem. Leo propter fortitudinem Christum significat. Gen. 49. *Catulus Leonis Iuda*, & Apoc. 5. *Vicit Leo de tribu Iuda*. Idem Leo propter crudelitatem diabolum significat, Psal. 90. *Conculcabis Leonem, & draconem*. 1. Petri. 5. *Tanquam Leo rugiens circuit quærens, quem deuoret*. Sic igitur mistio vini cum aqua, si sumatur similitudo ab iis, qui vinum vendunt, significat fraudem, & corruptionem: decipitur enim qui pro vino mero emit vinum mistum aqua. Et de hac re agitur Isa. 1. vbi Hieronymus legit: *Campones riuo miscunt*